

حقوق و تکالیف زن در اسلام

ولف: دکتر عبدالکریم زیدان

مترجم: سهیلا رستمی

موضوعات علمی دانشگاه کردستان

نور

www.ketab.ir

سرشناسه: زيدان، عبدالکریم، ۱۹۱۷ - م.

Zaydan, Abd al- Karim

عنوان قراردادى: حقوق و واجبات المرأة فى الاسلام . فارسى

حق-تکالیف زن در اسلام/مؤلف عبدالکریم زيدان ؛ مترجم سهيلا رستمى.

هران: اسان، ۱۳۹۵.

مشحات هري ۳۷۶ ص.

شابک: ۰-۶۶-۳۵-۰۶۴-۹۷

شناسه افزوده: رستمى، سهيلا، ۱۳۵۶ - مترجم

رده بندى کنگره: ۱۸۹ ز ۴۱ BPV

رده بندى ديويى: ۳/۲۹۷

شماره کتابشناسى ملي: ۲۵۱۰۱۲۱

حقوق و تکالیف زن در اسلام

مؤلف: دکتر عبدالکریم زیدان

مترجم: بیلا رستمی

ب. نشر عسکری

چاپخانه: چار مهارتی

نوبت چاپ: دوه ۱۳۹۵

شمارگان: ۲۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۵۶-۶۶۳-۰

www.ketab.ir

فهرست

۲۱	سخنی از مترجم
۲۷	مقدمه
	بخش اول: تعریف حقوق و تکالیف و بیان اصول کلی آنها
۳۱	گفتار یکم: تعریف حقوق و تکالیف
۳۱	معنای حق از نظر لغوی
۳۲	معنای حق از نظر اصطلاحی
۳۲	الف. در اصطلاح امامان
۳۳	ب. در اصطلاح امامان اصوات
۳۵	واجب از نظر لغوی و اصطلاحی
۳۶	گفتار دوم: اصول کلی حقوق و تکالیف
۳۶	پیشگفتار و روش بحث
۳۸	جستار یکم: سرچشمه‌ی حقوق و تکالیف
۳۸	خداوند، بخشنده و دهنده‌ی حقوق و سبب وجوب تکالیف است
۴۱	راه شناخت حقوق و تکالیف
۴۱	حکمت اعطای حقوق و وجوب تکالیف
۴۴	حمایت شرع از حقوق و تکالیف
۴۴	حقوق و تکالیف از [جانب] خداوند است
۴۶	جستار دوم
۴۶	اصل دوم: بهره‌وری از حقوق و تکالیف برپایه‌ی قانون و شریعت
۴۶	بدعت‌گذاری در دین ممنوع است
۵۰	جستار سوم
۵۰	اصل سوم: هدف استفاده از حقوق و انجام تکالیف

- هدف استفاده از حقوق و انجام تکالیف هماهنگی قصد مکلف با قصد شارع است . ۵۰
- جستار چهارم..... ۵۱
- اصل چهارم: میانه‌روی در استفاده از حقوق و انجام تکالیف ۵۳
- میانه‌روی در تمام کارهای شرع، پسندیده است ۵۳
- جلوه‌هایی از میانه‌روی ۵۴
- حکم میانه‌روی ۵۵
- میانه‌روی در حقوق و تکالیف ۵۷
- جستار پنجم..... ۶۰
- اصل پنجم: مقدم کردن حقوق و تکالیفی که تقدّم آنها سزاوارتر است ۶۰
- هدف از تقدیم چیز گوناگونی ۶۰
- قواعد تقدیم ۶۱
- قاعده‌ی یکم: حق جماعت مقدم بر حق فرد است ۶۱
- دفع ضرر عمومی مقدم بر دفع ضرر خاص است ۶۲
- قاعده دوم: واجب عینی بر واجب کفایی مقدم است ۶۳
- قاعده‌ی سوم: واجب بر مندوب و واجب بر واجب مقام است ۶۴
- جستار ششم ۶۷
- اصل ششم: حقوق و تکالیف نباید به گونه‌ای باشد که موجب زیان گردد ۶۷
- لاضرر و لااضرار ۶۷
- در استفاده از حقوق نباید به دیگران آسیبی برسد ۶۸
- نمونه‌های منع استفاده از حق به دلیل ضرر و زیان‌رساندن به دیگران ۶۹
- انجام تکلیف مشروط به ضرر نرساندن به دیگران است ۷۱
- جستار هفتم..... ۷۲
- اصل هفتم: مساوات زن و مرد در حقوق و تکالیف ۷۲
- تعریف مساوات در لغت ۷۲
- مساوات در اصطلاح شرعی ۷۳

- ۷۳ ..... مساوات زن با مرد در حقوق و تکالیف
- ۷۴ ..... دلایل علت بیان اصل مساوات زن و مرد در احکام شرعی
- ۷۴ ..... یکم: علت و سبب تکلیف
- ۷۵ ..... شروط تکلیف زن
- ۷۸ ..... دوم: فراگیر و عام بودن شریعت
- ۷۹ ..... م عمده و الهام شده برای هدایت زن و مرد مبعوث شده است
- ۸۰ ..... سیف نای خطاب شریعت و میزان شمول آنها بر زنان و مردان
- ۸۱ ..... سوم: الفاظ جمعی که اختصاص به مردان دارد زنان را دربر نمی گیرد و برعکس
- ۸۱ ..... دوم: الفاظ جمع که به اصل وضع آنها شامل زنان و مردان می شود
- سوم: الفاظی که شامل مردان و زنان می شود، به هیچ یک جز با دلیل اختصاص نمی یابد
- ۸۲ ..... الفاظ جمع یا صیغه ای که علامت مذکر یا مؤنث دارد
- ۸۶ ..... صیغه مفرد مذکر و میزان شمول آنها برای زنان
- ۸۸ ..... جستار هشتم: تنوع حقوق و تکالیف و تفاوت آنها
- ۸۸ ..... تفاوت حقوق و تکالیف میان زنان و مردان
- بخش دوم: حقوق زن مسلمان ساکن در دارالاسلام
- ۹۷ ..... پیشگفتار
- ۹۷ ..... روش بحث
- ۹۸ ..... گفتار یکم: حقوق عمومی زن مسلمان
- ۹۸ ..... حقوق عمومی چیست؟
- ۱۰۰ ..... جستار یکم: آزادی فردی
- ۱۰۰ ..... آزادی فردی چیست؟
- ۱۰۰ ..... آزادی فردی برای انسان ضروری است
- ۱۰۲ ..... یکم: پشتیبانی از فرد در برابر تجاوز
- ۱۰۲ ..... تجاوز ظلم است و ظلم حرام

- ۱۰۵ ..... زنده به گور کردن دختران از کارهای دوران جاهلیت است
- ۱۰۶ ..... کشتن انسانی به ناحق، مانند کشتن همهی مردم است
- ۱۰۶ ..... تشریح فصول برای حمایت از حق زندگی مردم
- ۱۰۷ ..... تجاوز بر اعضا و جوارح
- ۱۰۷ ..... دفع تجاوز واجب است
- ۱۰۹ ..... تجاوز آزاد فردی جایز نیست
- ۱۱۰ ..... آنچه از زار متهمان و زندانیان
- ۱۱۱ ..... آنچه از نامه ابوبکر به خلیفه برداشت می شود
- ۱۱۲ ..... تحقیر مسلمان و تحریر به کرامت آنها
- ۱۱۳ ..... عزت و احترام نسبت زن و عدم تحقیر او، سزاوارتر است
- ۱۱۴ ..... اهل ذمه در دارالاسلام از آبی فیه برخوردارند
- ۱۱۶ ..... دوم: آزادی مسافرت
- ۱۱۶ ..... آزادی مسافرت چیست؟
- ۱۱۶ ..... شریعت اسلامی و آزادی مسافرت
- ۱۱۷ ..... مسافرتی که حق انسان است
- ۱۱۷ ..... یکم: مسافرت مباح
- ۱۱۸ ..... دوم: مسافرت مستحب
- ۱۲۰ ..... مسافرت هایی که برای انسان مسلمان واجب است
- ۱۲۰ ..... آیا زن آزادی مسافرت دارد؟
- ۱۲۱ ..... احادیث سفر زن
- ۱۲۲ ..... جمع بندی احادیث سفر زن
- ۱۲۳ ..... مسافرت به کشور اسلامی
- ۱۲۴ ..... حق حاکم در محدود نمودن آزادی سفر
- ۱۲۷ ..... جستار دوم: حرمت مسکن
- ۱۲۷ ..... هدف از حرمت مسکن

- ۱۲۸ ..... وجوب کسب اجازه برای ورود به خانه‌ها، تأکیدی بر حرمت آنهاست
- ۱۲۸ ..... زن در حرمت مسکن مانند مرد است
- ۱۲۸ ..... جاسوسی کردن خانه‌های مردم حرام است
- ۱۳۰ ..... امر به معروف و نهی از منکر و تعدی به خانه‌ها
- ۱۳۲ ..... ورود به خانه‌ی مردم بی اجازه هنگام ضرورت جایز است
- ۱۳۳ ..... با کسی هنگام ضرورت
- ۱۳۴ ..... جستجو سوم: آزادی رأی و عقیده
- ۱۳۴ ..... سخن یکم: آزادی رأی
- ۱۳۴ ..... هدف از آزادی رأی
- ۱۳۴ ..... آزادی رأی، من هر سنی است
- ۱۳۵ ..... اساس حق در آزادی رأی
- ۱۳۶ ..... ضرورت آزادی رأی برای مردمان
- ۱۳۶ ..... آزادی رأی و مشورت
- ۱۳۷ ..... زنان و آزادی رأی
- ۱۳۸ ..... رویدادهایی که آزادی رأی زن را اثبات می‌کند
- ۱۴۱ ..... زنی نظرش را درباره‌ی ازدواج به رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود
- ۱۴۱ ..... زنی نظرش را بیان می‌کند تا از حقوق خود آگاہی یابد
- ۱۴۲ ..... بریرة نظرش را درباره‌ی همسرش در حضور پیامبر صلی الله علیه و آله بیان نمود
- ۱۴۳ ..... زنی که نظرش را در تأخیر بیعت با پیامبر صلی الله علیه و آله اظهار داشت
- ۱۴۶ ..... زن نماینده
- ۱۴۷ ..... زن پاسخگو
- ۱۴۹ ..... آسما، ذات النطاقین با حجاج مجادله و سخن او رازد نمود
- ۱۵۰ ..... آزار و اذیت انسان به خاطر اظهار رأی جایز نیست
- ۱۵۰ ..... حدود و موازین آزادی رأی
- ۱۵۷ ..... موارد قابل توجه برای هر مسلمان درباره‌ی آزادی رأی

- سخن دوم: آزادی عقیده ۱۵۹
- هدف از آزادی عقیده ۱۵۹
- اکراه و اجباری در پذیرش دین نیست ۱۵۹
- حدود و موازین آزادی عقیده ۱۶۰
- برگشتن از اسلام و آزادی عقیده ۱۶۱
- نظرفه درباری اجبار در دین ۱۶۲
- ستاره پام: آزادی آموزش ۱۶۴
- پیشگفتار و روش بحث ۱۶۴
- یکم: برتری علم و عمل ۱۶۵
- آیاتی از قرآن که درباره برتری علم و علما آمده به شرح زیر است ۱۶۵
- احادیثی که درباره برتری علم و علما در سنت پیامبر ﷺ آمده است ۱۶۸
- دوم: آزادی فراگیری دانش ۱۷۰
- فراگیری و برتری دانش از دیدگاه نصوص ۱۷۰
- کتاب علمی از نیازهای بنیادین اهل دانش ۱۷۲
- تشویق به یادگیری علم فرائض (ارث) ۱۷۳
- نصوصی درباره یادگیری علوم دینی ۱۷۳
- حکم یادگیری امور دینی ۱۷۵
- یادگیری علوم مرتبط با دین ۱۷۶
- آموختن دانش ستاره‌شناسی به اندازه‌ی یافتن راه ۱۷۷
- مسافرت برای یادگیری علوم دینی ۱۷۸
- یادگیری علوم دنیوی ۱۷۹
- مسافرت برای یادگیری علوم دنیوی ۱۸۱
- یادگیری علوم دنیوی از غیرمسلمان ۱۸۲
- زن در یادگیری دانش‌های دینی، مانند مرد است ۱۸۲
- فهم دین جزو حقوق واجب بر زن است ۱۸۳

- ۱۸۵ ..... زن باید نزد کسی برود تا امور دینی اش را به او بیاموزد.
- ۱۸۶ ..... یادگیری علوم دنیوی برای زن.
- ۱۸۷ ..... مسافرت زن برای کسب علم.
- ۱۸۹ ..... سوم: آزادی آموزش.
- ۱۸۹ ..... فضیلت آموزش.
- ۱۹۱ ..... حکم آو زش.
- ۱۹۴ ..... پنا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ معلمانی را برای آموزش مردم می فرستاد.
- ۱۹۵ ..... حاکمان با او به پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اقتدا نمایند.
- ۱۹۶ ..... مرد، آه زگار خراده.
- ۱۹۷ ..... واجب است که زن مسائل دینی را به خانواده اش بیاموزد.
- ۱۹۷ ..... پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نان سوزش داد.
- ۱۹۸ ..... زن به دیگران آموزش ندهد.
- ۲۰۰ ..... آموزش زنان در دوره کنونی.
- ۲۰۰ ..... موضوع آموزش زن.
- ۲۰۱ ..... ۱- آموزش علوم شرعی به زن.
- ۲۰۱ ..... ۲- آموزش علوم دنیوی به زن.
- ۲۰۳ ..... کیفیت آموزش زنان.
- ۲۰۳ ..... اولین مرحله ی آموزش.
- ۲۰۴ ..... دومین مرحله ی آموزش.
- ۲۰۵ ..... سومین مرحله ی آموزش.
- ۲۰۵ ..... ضوابط آموزش دختران.
- ۲۰۵ ..... یکم: جدایی بین پسران و دختران.
- ۲۰۷ ..... پوشیدن لباس [مناسب] شرعی.
- ۲۰۷ ..... دوم: زنان مسئول آموزش دختران باشند.
- ۲۰۸ ..... سوم: خروج از خانه با اجازه ی شوهر یا پدر.

- استفاده از رادیو و تلویزیون و روزنامه و مجلات ۲۰۸
- جستار پنجم: آزادی کار ۲۱۰
- کار، فضیلت و جایگاه آن ۲۱۰
- آموزش صنایع مستحب است ۲۱۵
- میزان مشروعیت کار ۲۱۷
- حق کار کردن مستلزم حق آزادی است ۲۱۷
- منع انکار از کار و یا اجبار به آن ۲۱۸
- حکمت شریعت در شرایط آن ۲۱۸
- زن و آزادی کار ۲۱۹
- کار مباح نباید مزاحم حایف آن شود ۲۱۹
- منع زن از کار در بیرون خانه، اصل است ۲۲۰
- اعتراض یکم ۲۲۰
- اعتراض دوم ۲۲۱
- اعتراض سوم ۲۲۲
- زن هنگام ضرورت می تواند بیرون از خانه کار کند ۲۲۳
- سنت پیامبر صلی الله علیه و آله بر کار بیرون از خانه هنگام ضرورت ۲۲۶
- حالت های ضرورت کار بیرون از خانه ۲۲۸
- ضرورت ها با معیار خود، اندازه گیری می شوند ۲۲۹
- زن می تواند به عنوان [شرکت در] جهاد در راه خدا بیرون از خانه برسد ۲۲۹
- زن می تواند زخمی ها را بیرون از میدان جنگ درمان کند ۲۳۰
- آیا اشتغال زن به کارهایی که در آن تخصص دارد، بیرون از خانه جایز است؟ ۲۳۱
- آیا برای پزشک زن جایز است که بیرون از خانه مطب باز کند؟ ۲۳۲
- کار زن در خانه ۲۳۳
- اصل جایز بودن کار زن در خانه است ۲۳۳
- آنچه بر ریسندهای قیاس می شود ۲۳۴

- شرایط کار زن در بیرون خانه ۲۳۵
- جستار ششم: حق زن مسلمان در برخورداری از [حق] تأمین اجتماعی ۲۳۶
- هدف از تأمین اجتماعی [بیمه] ۲۳۶
- تأمین اجتماعی در اسلام ۲۳۷
- دلایل وجود تأمین اجتماعی [بیمه] در اسلام ۲۳۷
- وجه ۲۴۱
- قاعده‌ی «الغرم بالغنم» بر ثبوت تأمین اجتماعی تأکید می‌نماید ۲۴۲
- زن تهی‌دست و تأمین اجتماعی ۲۴۳
- ثروت‌مندان و صاحبان درآمد، تأمین اجتماعی ندارند ۲۴۳
- دولت باید برای کسانی که توانایی کار دارند، اشتغال زایی کند ۲۴۴
- پرداخت نفقه پیش از کفالت، ضمانت دولت، به عهده‌ی نزدیکان و خویشان است ۲۴۴
- زکات، ضمانتی اجتماعی برای بی‌دستان است ۲۴۵
- بیت‌المال، آخرین منبع تأمین اجتماعی ۲۴۵
- زن نیازمند در تأمین اجتماعی اولویت دارد ۲۴۶
- سرعت عمل در یاری‌رساندن به کسانی که مشمول بیمه اجتماعی هستند ۲۴۷
- اگر دولت نتواند بیمه‌ی اجتماعی را تأمین کند تلفه چیست؟ ۲۴۷
- تنظیم تأمین اجتماعی در دوره‌ی کنونی ۲۴۹
- تأمین اجتماعی برای غیرمسلمان ۲۵۱
- گفتار دوم: حقوق اختصاصی زن ۲۵۳
- هدف از حقوق اختصاصی زن ۲۵۳
- اصل داشتن حقوق اختصاصی ۲۵۴
- اهلیت و وجوب ۲۵۴
- اهلیت ادا ۲۵۴
- زن مانند مرد دارای اهلیت است ۲۵۵
- زن از حقوق اختصاصی خانوادگی برخوردار است ۲۵۵

- ۲۵۶ ..... زن از حقوق اختصاصی مالی برخوردار است.
- ۲۵۸ ..... زن می‌تواند اموال و داری خود را ببخشد.
- ۲۵۸ ..... یکم: نظر جمهور درباره‌ی بخشش زن از مال خود
- ۲۵۹ ..... دوم: نظر مخالفان جمهور
- ۲۵۹ ..... دلایل جمهور
- ۲۶۲ ..... دلایل مخالفان جمهور
- ۲۶۳ ..... ساقش دلایل [جمهور و مخالفان]
- ۲۶۴ ..... ترجیح بین دو قول
- ۲۶۵ ..... دیدگاه برتر (ای راجح)
- ۲۶۶ ..... گفتار سوم: حقوق سیاسی زن
- ۲۶۶ ..... تعریف حقوق سیاسی
- ۲۶۷ ..... داشتن حقوق سیاسی
- ۲۶۷ ..... روش بحث
- ۲۶۸ ..... جستار یکم: حق مدیریت مشاغل عمومی
- ۲۶۸ ..... زن می‌تواند، مدیریت مشاغل عمومی را به عهده بگیرد
- ۲۶۹ ..... ویژگی مدیریت مشاغل عمومی
- ۲۷۰ ..... هدف از اعطای این حق
- ۲۷۱ ..... شرایط تحقق مدیریت مشاغل برای زن
- ۲۷۱ ..... شرط اول
- ۲۷۲ ..... اعتراض و رد آن
- ۲۷۴ ..... اعتراضی دیگر و رد آن
- ۲۷۴ ..... شرط دوم
- ۲۷۵ ..... رد برخی شبهه‌ها
- ۲۷۹ ..... دانشمندان غربی زن را به بازگشت به خانه فرامی‌خوانند
- ۲۸۱ ..... نیاز جامعه به زنان

- ۲۸۲ ..... خدمات دولت برای کمک به زن شاغل
- ۲۸۴ ..... جستار دوم: حق نامزدی و انتخاب
- ۲۸۴ ..... پیش‌گفتار و روش بحث
- ۲۸۵ ..... یکم: انتخاب رئیس دولت و نامزدی برای احراز پست ریاست دولت
- ۲۸۵ ..... برای پذیرش پست رئیس دولت، مرد بودن شرط است
- ۲۸۶ ..... مسائلمان رئیس دولت - خلیفه - را برمی‌گزینند
- ۲۸۷ ..... سایر حق امت در انتخاب خلیفه
- ۲۸۷ ..... رابطه‌ی خلیفه و امت
- ۲۸۸ ..... روش انتخاب خلیفه
- ۲۸۹ ..... انتخاب خلیفه به اهل اهل حل و عقد
- ۲۹۱ ..... آیا زن در انتخاب و استقرا خلیفه شرکت می‌کند؟
- ۲۹۶ ..... شرکت زن در انتخاب غیر مستقیم خلیفه
- ۲۹۷ ..... حق زن در انتخاب اهل حل و عقد
- ۲۹۷ ..... آیا زن می‌تواند از اهل حل و عقد باشد؟
- ۲۹۷ ..... شرایط زن برای شرکت در انتخاب خلیفه
- ۲۹۸ ..... نامزدی برای منصب خلافت
- ۲۹۸ ..... نامزدی از جانب دیگران
- ۳۰۱ ..... آیا زن می‌تواند کسی جز خود را برای منصب خلافت نامزد کند؟
- ۳۰۱ ..... آیا زنان در بیعت با خلیفه [همراه مردان] شرکت می‌کنند؟
- ۳۰۳ ..... دوم: انتخابات مجلس شورا و نامزدی برای عضویت در آن
- ۳۰۳ ..... اهمیت شورا در اسلام
- ۳۰۴ ..... شورا از قواعد حکومتی اسلام است
- ۳۰۴ ..... ترک مشورت به عزل حاکم می‌انجامد
- ۳۰۵ ..... یک اعتراض و رد آن
- ۳۰۶ ..... از سنت‌های پیامبر ﷺ، مشورت با اصحابش بود

- ۳۰۷ ..... موضوع شورا.
- ۳۰۸ ..... اهل شورا.
- ۳۰۸ ..... بیان مواردی از مشورت‌های پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم.
- ۳۱۱ ..... اهل حل و عقد، همان اهل شورا هستند.
- ۳۱۲ ..... اختیارات مجلس شورا.
- ۳۱۳ ..... شیوه انتخابات مجلس شورا.
- ۳۱۳ ..... زن در انتخابات مجلس شورا شرکت می‌کند.
- ۳۱۳ ..... آیا انتخاب زن در عضویت در مجلس شورا جایز است؟
- ۳۱۵ ..... زن می‌تواند در کارهای مجلس سهیم باشد؛ گرچه از اعضای آن نباشد.
- ۳۱۵ ..... چرا زن حق شرکت در کارهای مجلس را دارد؟
- بخش دوم: تکریم زن مسلمان ساکن در دارالاسلام
- ۳۲۰ ..... پیشگفتار و روش بحث.
- ۳۲۲ ..... گفتار یکم: فرمان‌برداری و اطاعت از بی‌ایمانان.
- ۳۲۲ ..... اطاعت از ولی امر بر هر مسلمانی واجب است.
- ۳۲۴ ..... زن بر فرمان‌برداری بیعت می‌نماید.
- ۳۲۶ ..... زنان بارها با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بیعت کرده‌اند.
- ۳۲۷ ..... بیعت زنان بدون دست دادن.
- ۳۲۹ ..... مسلمان از سوی خود و فرزندان بیعت می‌کند.
- ۳۲۹ ..... بیعت با خلیفه عهدی است که، وفای به آن واجب است.
- ۳۳۰ ..... اطاعت از خلیفه، اطاعت از خداوند است.
- ۳۳۱ ..... اطاعت در حالت خوشی و ناخوشی.
- ۳۳۲ ..... حکمت وجوب اطاعت در خوشی و ناخوشی.
- ۳۳۳ ..... قیام در برابر فرمانروای اسلامی جایز نیست.
- ۳۳۵ ..... کفر آشکار، قیام علیه فرمانروا را واجب می‌گرداند.
- ۳۳۶ ..... حدود و موازین پیروی واجب از ولی امر.

- ۳۳۶ ..... امر فرمانروا به کار مباح یا نهی از آن
- ۳۳۷ ..... دیدگاه برتر [رأی راجح]
- ۳۳۷ ..... ۱. سیره‌ی خلفای راشدین
- ۳۳۸ ..... پیروی حرام از فرمانروا
- ۳۳۹ ..... بیعت زنان و پیروی حرام از فرمانروا
- ۳۴۰ ..... عقوبات اطاعت از دستور حرام
- ۳۴۲ ..... عقاب: امر به معروف و نهی از منکر
- ۳۴۲ ..... تعریف معروف و منکر
- ۳۴۵ ..... جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در اسلام
- ۳۴۵ ..... خداوند پیامبر را بصورت امر به معروف و ناهی از منکر توصیف نموده است
- ۳۴۷ ..... خداوند متعال، زنان و مردان را با صفات پیامبرش توصیف نموده است
- ۳۴۷ ..... تفاوت میان اهل ایمان و اهل کفر
- ۳۴۸ ..... میزان مشروعیت امر به معروف و نهی از منکر
- ۳۴۹ ..... یک انتقاد و رد آن
- ۳۵۰ ..... زن مسلمان مانند مرد مسلمان به انجام این واجب مأور است
- ۳۵۱ ..... فقها تأکید نموده‌اند که زن مسلمان در ادای این واجب مانند مرد مسلمان است
- ۳۵۲ ..... زنی صحابی که متولی امر به معروف و نهی از منکر شد
- ۳۵۲ ..... زنی صحابی که محتسب بود
- ۳۵۲ ..... ارکان امر به معروف و نهی از منکر
- ۳۵۳ ..... شرایط محتسب
- ۳۵۵ ..... دوم: شرایط محتسب علیه
- ۳۵۵ ..... نظارت فرزند بر والدین
- ۳۵۶ ..... نظارت زن بر شوهر
- ۳۵۷ ..... سوم: شرایط محتسب فیه
- ۳۵۷ ..... اگر فعل در دایره‌ی منهیات باشد، موارد زیر در آن شرط است:

- چهارم: شرایط احتساب ۳۵۸
- مراتب احتساب و شرایط آن ۳۵۹
- آیا وجوب احتساب مشروط به سودمندبودن آن است؟ ۳۶۱
- دیدگاه برتر ۳۶۳
- فقه احتساب ۳۶۳
- قاعده ای یکم: ۳۶۳
- قاعدت دوم: ۳۶۴
- قاعده سوم ۳۶۴
- احتساب در دوره کنونی ۳۶۸
- تأسیس انجمن‌ها برای انجام امر به معروف و نهی از منکر ۳۶۹
- منابع ۳۷۱

سخنی از مترجم

درباره انسان و جایگاه او در آفرینش سخنان فراوانی گفته شده است و هر صاحب فکر و نظری، براساس مبانی و اصول خود در این باره آرا و افکاری را بهر و ارائه کرده است که در حد خود و به فراخور همخوانی یا عدم همخوانی از اصول و مبانی با فطرت انسان کارساز و گره‌گشا بوده‌اند. در این میان، علما بر حجاب فکری و فلسفی مختلف، دین نیز به مثابه‌ی برنامه و روشی برای اداره و هدایت انسان در زندگی، آرا و افکاری را در اختیار انسان گذاشته‌اند تا با بهره‌گیری از آنها، به مقصود مطلوب خویش برسد.

در میان همه‌ی آرا و افکاری که به منظر ما انسان به هدایت و سعادت خویش ارائه شده است، می‌توان به دو دسته‌ی مشخص اشاره کرد که به نوعی می‌توان گفت بیانگر همه‌ی امور و موارد مربوط به انسان است: یکی حق، و دیگری تکلیف.

اهمیت و اعتبار این دو عنوان به قدری فراوان است که حتی همه‌ی آرای از صاحب‌نظران حوزه علوم انسانی بر این باورند که می‌توان با شاخص قرار دادن آنها میان عصر جدید و عصر قدیم فاصله انداخت. به طوری که می‌توان گفت عصر قدیم، به عبارتی عصر تکلیف و عصر جدید، در اصل

عصر حق است. این صاحب نظران حتی از این هم فراتر می روند و بر این باورند که «زبان دین، زبان تکلیف است، نه حق».

با توجه به این نکته است که می توان عَلم شدن نظریه «حقوق بشر» را توجیه نمود، به بیان روشن تر، در عصر جدید، که دین به عنوان شاخص ترین نماد سنت (عصر قدیم)، زبانی تکلیف گرا دارد، کنار زده می شود و انسان ها برای دستیابی به حقوق عینی و انکارناپذیر خود، ناچارند به جایی غیر از دین مراجعه کنند و حقوق مورد نظر خود را براساس اصول و معانی آن منبع (اعم از علم، مکاتب فلسفی - اخلاقی و...) تعریف کنند.

آفت مخرب این تفسیر به همین مقدار منحصر و محدود نمی شود، بلکه تا جایی پیش می رود که نشان می دهد اساساً در دین «حق» به معنای آنچه که امروز در نظریه های مستطاب فوق بشر مطرح می شود، تعریفی ندارد. این است که این افراد لازمه میل انسان به «حق» خود را، گذار از دین می دانند و به این معنا معتقدند که نظام حاکمان، با نظام دین سالار - که ذاتاً تکلیف گراست - همخوانی ندارد. از این رو برای رسیدن به حق باید به نظامی دیگر، غیر از نظام دینی اندیشید؛ پیشنهاد این گروه نیز، نظام سکولاریستی است.

*****

یکی دیگر از شاخصه های مهم روزگار جدید نظام های «تفکیک گرا»ی افراطی است. در این مجال امکان شرح و بیان این نکته نیست؛

فقط ذکر می‌شود که حاکمیت روحیه علم باوری^۱ باعث شد، در راستای تخصصی شدن علوم، نوعی تجزیه حاکم شود. اما این تجزیه که در اصل به عنوان جزئی از یک کل بود و فقط به خاطر شناخت دقیق‌تر و عمیق‌تر صورت گرفت، در درازمدت، به صورت یک کل مستقل درآمد و با آنکه نقص غرض بود و با اهداف اولیه تفکیک در علوم همخوانی نداشت، در عرف مجامع و محافل علمی پذیرفته شد و هنوز هم به صورت پیدا و پنهان در آن مجامع حضور دارد.

یکی از بارزترین مصادیق این تفکیک افراطی، تفکیک میان زن و مرد به عنوان دو جزء از یک کل واحد (انسان) و بررسی هر یک از آنها به عنوان یک واحد مستقل بود. بر این اساس زن یا مرد نه به عنوان بخشی یا جلوه‌ای از انسان، بلکه هر یک به عنوان جزیره‌ی مستقلی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت که اینکار هیچ سود و پیوندی با دیگری نداشت.

نتیجه بلافصل و قطعی این تفکیک فاسدی، پیدایش فمینیسم^۲ و جلوه‌های متعدد آن بود که در بالاترین جلوه‌ها، رادیکال‌ها قرار داشتند و اکنون که کمی معتدل‌تر شده‌اند، جلوه‌های دیگری پیدا کرده‌اند.

در حالی که زن و مرد دو جزء جدایی‌ناپذیرند، زن و مرد در نیمه از یک حقیقتند که در صورت نبود هر یک از آنها دیگری هم نیست یا کارایی اصلی و ذاتی خود را از دست می‌دهد.

به قول مولانا جلال‌الدین: